

СПРАВА «ГУМЕНЮК ТА ІНШІ ПРОТИ УКРАЇНИ» (CASE OF GUMENYUK AND OTHERS v. UKRAINE)

(Заява № 11423/19)

Стислий виклад рішення від 22 липня 2021 року

У період з 1994 до 2008 року заявники були обрані на посади суддів Верховного Суду України (далі — ВСУ) безстроково.

02 червня 2016 року Верховна Рада України одночасно з внесенням змін до Конституції України прийняла новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (далі — Закон «Про судоустрій»), відповідно до яких було створено Верховний Суд (далі — ВС) найвищий суд у системі судоустрою України.

Прикінцеві та перехідні положення Закону «Про судоустрій» передбачали утворення та призначення суддів ВС за результатами конкурсу та припинення діяльності і ліквідацію існуючого ВСУ та трьох судів касаційної інстанції. Судді судів, що підлягають ліквідації, до припинення діяльності мали статус, права та гарантії, визначені попереднім Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та право брати участь у конкурсі на посади суддів ВС.

03 жовтня 2016 року Пленум ВСУ звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України щодо Закону «Про судоустрій» у частині припинення діяльності ВСУ та утворення нового ВС. ВСУ стверджував, серед іншого, що перешкоджання суддям у виконанні їхніх суддівських функцій шляхом ліквідації ВСУ суперечить Конституції України.

Заявників, які брали участь в оголошеному у листопаді 2016 року конкурсі на посади суддів ВС, не було обрано.

15 грудня 2017 року ВС розпочав роботу. У червні 2018 року до Державного реєстру юридичних осіб було внесено інформацію, що ВСУ перебуває у процесі припинення. Перший заявник, діючи від імені ВСУ, оскаржив цю дію, але Окружний адміністративний суд міста Києва повернув позовну заяву у зв'язку з відсутністю у першого заявника повноважень вести справу від імені ВСУ та рекомендував йому звернутися до суду в якості фізичної особи.

Крім того, у червні 2018 року Вища кваліфікаційна комісія суддів України видала рекомендації про переведення заявників до різних апеляційних судів, які були залишені Вищою радою правосуддя (далі — ВРП) без розгляду по суті із зазначенням, що ці апеляційні суди припинили свою діяльність у зв'язку із судовою реформою. На момент ухвалення цього рішення п'ятеро членів ВРП брали участь у другому конкурсі до апарату нового ВС, а інший член ВРП був Головою нового ВС.

18 лютого 2020 року Конституційний Суд України розглянув справу, ініційовану Пленумом ВСУ, та встановив, що згідно з Конституцією України існував лише один найвищий судовий орган і він був перейменований з «Верховного Суду України» на «Верховний Суд». Крім того, він встановив, що з огляду на принцип незмінності суддів судді «старого» ВСУ мали продовжити здійснювати свої повноваження як судді «нового» ВС.

У червні 2020 року до Верховної Ради України було внесено законопроект № 3711 з пропозицією захарувати суддів ВСУ до апарату ВС. Станом на червень 2021 року цей закон ще не був прийнятий.

До Європейського суду з прав людини (далі — Європейський суд) заявники скаржилися за статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) на відсутність доступу до суду з метою оскарження стверджуваного незаконного перешкоджання у виконанні ними своїх суддівських функцій у результаті внесення змін до законодавства у 2016 році та на відсутність незалежності та безсторонності під час розгляду ВРП питання про переведення заявників на інші посади; за статтею 8 Конвенції на незаконне та безпідставне втручання в їхнє право на повагу до приватного життя у зв'язку з перешкоджанням у виконанні ними суддівських функцій.

Розглядаючи скаргу заявників щодо порушення права на доступ до суду, Європейський суд зазначив, що це право є одним із основоположних процесуальних прав для захисту представників судової влади, і заявники в принципі повинні були мати прямий доступ до суду у зв'язку із їхніми твердженнями про незаконне перешкоджання їм у виконанні суддівських функцій. Європейський суд дійшов висновку про необґрунтовану відсутність у заявників доступу до суду та констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції, зокрема підкресливши, що метою судової реформи було забезпечення справедливого судочинства та прискорення розгляду справ на національному рівні, а не перешкоджання заявників у зверненні до суду.

Щодо розгляду скарги заявників стосовно порушення їхнього права на незалежний та неупереджений суд у зв'язку з відмовою ВРП розглядати рекомендації ВККС про переведення заявників до судів нижчих інстанцій Європейський суд зазначив, що у цій справі ВРП діяла в межах здійснення її адміністративних повноважень, зокрема ухвалення рішень про переведення суддів у контексті реорганізації судової влади. Ця процедура була позасудовою та односторонньою і не передбачала вирішення «спору» для цілей статті 6 Конвенції. Такий спір міг виникнути лише у випадку оскарження рішень ВРП. У цій справі відповідна процедура на національному рівні не переходила у стадію «спору». ВРП відмовилася розглядати рекомендації ВККС щодо переведення заявників у зв'язку з припиненням існування судів, до яких їх пропонували перевести, і заявники не оскаржували ці ухвали. Європейський суд дійшов висновку, що провадження у ВРП не було пов'язане зі «спором» та відхилив вказану скаргу на підставі підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції, як таку, що несумісна з положеннями Конвенції.

Щодо скарги за статтею 8 Конвенції Європейський суд зазначив, що після того як запрацював ВС, тобто з грудня 2017 року, заявники не могли виконувати суддівські функції як судді ВС. Не зважаючи на рішення Конституційного Суду України, яким встановлено, що судді ВСУ могли продовжувати виконувати свої повноваження як судді ВС, а диференціація між суддями ВСУ та суддями ВС не узгоджувалася з принципом незмінності суддів, який був частиною конституційної гарантії незалежності суддів, питання відновлення виконання заявниками суддівських функцій станом на червень 2021 року все ще розглядалося Верховною Радою України.

Європейський суд зауважив, що неможливість виконувати свої суддівські функції в якості суддів ВС позбавили заявників можливості продовжувати свою суддівську діяльність та життя у професійному середовищі, де вони могли б досягти власних цілей професійного та особистого розвитку. На момент розгляду справи Європейським судом ці істотні наслідки для приватного життя заявників не були усунені і після ухвалення рішення Конституційним Судом України, який підтвердив застосовність до них принципу незмінності. З огляду на зазначене Європейський суд дійшов висновку, що відповідне втручання не відповідало вимогам законності для цілі Конвенції, оскільки протягом значного періоду часу була явно відсутня координація у вирішенні ситуації заявників, що серйозно підірвало правову визначеність та передбачуваність конституційних принципів незалежності суддів. Отже, було порушено статтю 8 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

«1. *Долучає до розгляду по суті* заперечення Уряду щодо недотримання правила шестимісячного строку, яке стосувалося прийнятності скарги заявників на стверджувану відсутність доступу до суду (пункт 1 статті 6 Конвенції), та відхиляє це заперечення після розгляду по суті;

2. *Оголошує* прийнятними скарги щодо доступу до суду (пункт 1 статті 6 Конвенції) та права на повагу до приватного життя (стаття 8 Конвенції), а решту скарг у заяві — неприйнятними;

3. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції щодо права заявників на доступ до суду;

4. *Постановляє*, що було порушено статтю 8 Конвенції;

5. *Постановляє*, що:

(a) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач повинна сплатити кожному заявнику по 5 000 (п'ять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нарахуватися, в якості відшкодування моральної шкоди, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

6. *Відхиляє* решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції».